

LUBELSKIE MATERIAŁY NEOFILOLOGICZNE—1975

Halina Rycyk

Film i nowoczesne środki dydaktyczne w procesie nauczania w szkole wyższej /Symposium w Katowicach/

W dniach 4 - 7 listopada 1975 r. Ośrodek Postępu Technicznego w Katowicach zorganizował kolejny VI Festiwal Filmów Dydaktycznych i Naukowo-Technicznych. Imprezami towarzyszącymi były: sympozjum na temat "Film i nowoczesne środki dydaktyczne w procesie nauczania w szkole wyższej" oraz wystawa aparatury dydaktycznej pod nazwą "Technodydaktyka". Podczas festiwalu zaprezentowano nowe polskie i zagraniczne filmy dydaktyczne i naukowo-techniczne wyprodukowane w latach 1973 - 1975. Projekcja filmów odbywała się w kinie Kosmos i w Domu Kultury - Katowice. W sumie zaprezentowano 90 filmów, w tym 19 zagranicznych /Anglia, Belgia, Bułgaria, Czechosłowacja, Francja, Kanada, NRD, RFN, Rumunia, Szwajcaria, Węgry/. Były to projekcje z dziedziny medycyny i ochrony środowiska naturalnego, przemysłu maszynowego, komunikacji, elektroenergetyki, chemii, fizyki, budownictwa, leśnictwa, rolnictwa i przemysłu spożywczego. Różnorodność tematyki, bogactwo koncepcji filmowych wzbudziły masowe zainteresowanie przedstawicieli Instytutów naukowych, wyższych uczelni, szkół średnich i zakładów pracy filmem dydaktycznym i naukowo technicznym jako środkiem popularyzacji nowej techniki nowoczesnego nauczania i szkolenia.

Prezentacja filmów polskich i zagranicznych dała możliwość porównania i własnej oceny poziomu jednych i drugich, pozwoliła na wymiране doświadczeń między realizatorami polskimi i zagranicznymi w dziedzinie stosowania przekazu filmowego w dydaktyce.

Mimo, że wśród filmów o tak zróżnicowanej tematyce zabrakło projekcji dotyczących dydaktyki języków obcych, niektóre doświadczenia z zakresu metodologii opracowywania filmów i ich praktycznego wykorzystania w procesie dydaktycznym mogą być z powodzeniem przeniesione na grunt gлотодыdaktyki.

W wspomnianym symposium, które odbyło się w dniach 5 i 6 listopada w auli Ośrodka Postępu Technicznego wzięło udział ponad 100 osób z różnych ośrodków technicznych i naukowych całej Polski. Uczestnicy wysłuchali 8 referatów zakończonych dyskusją. Referenci poruszali problemy ogólne związane z tendencjami rozwoju wyimi współczesnej dydaktyki z uwzględnieniem technicznych środków nauczania, podawali też szczególne rozwiązania dotyczące metodologii opracowywania czy metodyki stosowania poszczególnych środków technicznych w procesie dydaktycznym.

Doc.dr hab. J.Półturzycki /Instytut Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego Warszawa/ w swoim referacie pt. Tendencje rozwojowe współczesnej dydaktyki - rola filmu a technologia kształcenia wyraźnie podkreślił, że tylko nowoczesny system edukacji, wykorzystujący zdobyte nowoczesnej techniki może wychować w pełni nowoczesnych, wszechstronnie rozwiniętych ludzi. Film jest niewątpliwie jednym z ważnych elementów kształcenia mierzących do podniesienia jakości dydaktyki.

Problemy przygotowania kadry realizatorskiej filmów dydaktycznych i naukowych omówił mgr F.Januszkiewicz /Instytut Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego Warszawa/ w swoim wystąpieniu pt. Przygotowanie nauczycieli akademickich do realizacji filmów dydaktycznych i naukowych /koncencja organizacyjna i zarvs programowa/.

Autor zwrócił uwagę na konieczność podejmowania prac w 3 zakresach:

- 1/ tworzenie funkcjonalnych zestawów technicznych środków dydaktycznych przez przemysł /wg wytycznych dydaktycznych podawanych przez nauczycieli akademickich/,
- 2/ opracowanie materiałów dydaktycznych przez nauczycieli /głównie akademickich/,
- 3/ podnoszenie kwalifikacji nauczycieli akademickich i ich przygotowanie do stosowania nowoczesnej technologii kształcenia.

Referent przypomniał, że obok tradycyjnych form dokształcania pedagogicznego zostanie powołane studium poddyplomowe technologii kształcenia, którego koncepcja została określona w referacie

cie plenarnym wygłoszonym na IX Międzynarodowym Symposium Technologicz Kształcenia w Poznaniu /14-18 IX 1975 r./.

Omawiając ową koncepcję F.Januszkiewicz wskazał na konieczność powołania w ramach studiów następujących specjalizacji: ogólna technologia kształcenia, film dydaktyczny i naukowy, automatyzacja i komputeryzacja dydaktyki. Zdaniem autora dopiero absolwenci takiego studium będą przygotowani do samodzielnego rozwijania teoretycznych podstaw i badań naukowych nad nowoczesną technologią kształcenia oraz do praktycznego stosowania owej technologii, a szczególnie samodzielnie projektowania i wytwórczości materiałów dydaktycznych /przynajmniej prototypów/.

Dr W.Strykowski /UAM Poznań/ w referacie pt. Niektóre czynniki warunkujące efektywność filmu dydaktycznego zawarte w samym filmie przeanalizował wpływ na efektywność kształcenia takich czynników jak: graficzny obraz filmowy, dźwięk naturalny w filmie dydaktycznym, struktura filmu dydaktycznego. Na podstawie badań własnych i innych autorów W.Strykowski stwierdził, że niezbędnym elementem filmów dydaktycznych powinno być stosowanie całych ujęć składowych i innych autorów W.Strykowski stwierdził, że niezbędny jest także włączenie różnorodnych elementów graficznych obrazów graficznych oraz odpowiednie zachowanie klarowności obrazów odbiorców. Szczegółne znaczenie dla podniesienia efektywności obrazów graficznych ma zdynamizowanie i zróżnicowanie wizualne ich treści, co w filmie dydaktycznym można dokonać za pomocą animacji i manipulowania kolorem. Dźwięk naturalny w filmie dydaktycznym - zdaniem autora-powinien być stosowany tam, gdzie ma on do spełnienia bądź to funkcje poznawcze, bądź to emocjonalno-motywacyjne. Cele dydaktyczne powinny decydować o dominiowaniu bodźców obrazowych lub dźwiękowych. Referent podkreślił, że najbardziej podstawowym czynnikiem warunkującym efektywność filmu dydaktycznego jest jego struktura czyli "układ fraz montażowych, połączonych między sobą relacjami logicznymi i mezyforycznymi". W wyniku przeprowadzonych rozważań, uwzględniających zarówno teoretyczną wiedzę psychologiczno-pedagogiczną jak i konkretne badania w zakresie efektywności filmu dydaktycznego, autor doszedł do wniosku, że najbardziej optymalną strukturą jest modelowa struktura tzw. "cykliczna". Omawiając szczegółowo istotę i założenia tej struktury W.Strykowski zwrócił uwagę na trzy podstawowe jej cechy:

- 1/ ujęcie elementów struktury w pewne cykle, które odpowiadają

problemom szczegółowym całego filmu,

2/ relacje między elementami mają charakter logiczny i merytoryczny,

3/ każdy cykl rozpoczyna się postawieniem problemu - pytania, a kończy uogólnieniem.

W ten sposób struktura cykliczna zawierając elementy nauzanian programowanego /podział materiału na cykle wraz z wyeksponowaniem rzeczy najistotniejszych/ oraz problemowego / problemy - pytania, luki w uogólnieniach/ zapewnia pełną aktywizację uczących się.

Zdaniem referenta chcąc podnieść efektywność filmów dydaktycznych należy je konstruować wg założeń struktury cyklicznej. Problemy możliwości i wartości techniki telewizyjnej w procesie kształcenia zostały poruszone aż w 5 referatach. Doktor

J. Skrzypczak /UM Poznań/ w referacie pt. Problemy realizacji teleaudycji w aspekcie wymogów nowoczesnej technologii kształcenia zdefiniował pojęcie taktyki audycji, ustalił etapy jej realizacji oraz zaproponował skład zespołu realizatorskiego. Referent dokonał charakterystyki 5 etapów realizacji teleaudycji dydaktycznej /jako nagrania magnetowidowego/.

1/ Etap wstępny: podjęcie decyzji realizacji /w zależności od celów i metod nauczania/.

2/ Etap pierwszy: opracowanie założeń koncepcyjnych /zaplansowanie zadań i kształtu przyszłego nagrania/.

3/ Etap drugi: szczegółowe ustalenie treści i formy nagrania.

4/ Etap trzeci: nagranie.

5/ Etap czwarty: napisanie instrukcji metodycznej.

6/ Weryfikacja praktyczna teleaudycji.

W składzie zespołu realizatorskiego wg J. Skrzypczaka powinni się znaleźć: pedagog, autor treści merytorycznych, realizator telewizyjny. W charakterze kolsulantów winny wystąpić: psycholog, filolog, plastyk, sekretarz planu, operatorzy kamer, światła, dźwięku, lektor.

W referacie pt. Struktura telewizyjnej audycji dydaktycznej mgr W. Skrzydłowski /UM Poznań/ podał typy teleaudycji o dużej i mniejszej efektywności nauczania oraz scharakteryzował zmienne decydujące o jakości dydaktycznej nauczania telewizyjnego. Między innymi autor omówił zmienne dotyczące jakości obrazu, /jakość techniczna obrazu, kolor, ustawienia kamer itp./, dźwięku /jakość dźwięku, tempo, rytm wypowiedzi, zdań, tło muzyczne itp./, audiowizualne /użyte jednego lub obu kanałów komunikacji

telewizyjnej - fonla i wizja / oraz zmienne dotyczące strategii nauczania /stopień aktywności ucznia się, motywacja ucznia się, organizacja materiału nauczania itp./

Referent stwierdził, że najważniejszymi czynnikami organizującymi strukturę audycji dydaktycznej są jej scenariusz i scenopis. Scenariusz musi być wspólnym dziełem wykonawcy telewizyjnego i realizatora telewizji dydaktycznej. Scenopis czyli przełożenie treści scenariusza na język obrazów i towarzyszących im dźwięków powinien mieć charakter problemowy i posiadać zdaniem autora cykliczną strukturę, którą scharakteryzował W. Strykowski.

W. Skrzydłowski wymienił szereg kryteriów konstruowania scenopisu omawiając je na przykładzie audycji pt. "Nowe techniki nauczania" zrealizowanej w UM w Poznaniu.

W referacie Urządzenia i systemy telewizji dydaktycznej mgr inż. A. Ohwalczuk i inż. J. Walczyk /Warszawskie Zakłady Telewizyjne/ podali szereg informacji dotyczących dużych i małych systemów TVD przedstawiając najistotniejsze właściwości systemu telewizyjnego jako środka przekazu informacji. Ponadto scharakteryzowali oni krajowe urządzenia telewizyjne preferowane do zastosowań w dydaktyce.

Mgr Sz. Grajczyk /Politechnika Wrocławska/ w referacie pt.

Nowoczesne systemy audiowizualne w wyższych szkołach technicznych znalazłych za granicą i w Polsce. Autor szczegółowo omówił system audiowizualny Politechniki Wrocławskiej obejmujący zespół sal wykładowych, świetlnowych i nauki własnej, sprzęgniętych telewizyjną przewodową oraz systemem WASC /wielodostępny abonemcki system cyfrowy/. Sale te są wyposażone w następujące środki: telewizje przewodową z możliwością projekcji obrazu z 9 źródeł /laboratoryjnych, pokoju przygotowawczego, pola demonstracyjnego, magnetowidn, odbiornika retransmisyjnego; kamery mogą być zdalnie kierowane/, urządzenia projekcji bezpośredniej /projektor filmowy - 16 mm, rzutnik przesłony, rzutnik pisma/ urządzenia foniczne/nagłośnienie bezprzewodowe, porozumiewanie się reżysera z wykładowcą i kamerzystami itp./ Sz. Grajczyk zakomunikował słuchaczom, że w ramach rozbudowy uczelni zamierza się powiększać zespoły wizyjnymi i fonicznymi wszystkie Instytuty Politechniki Wrocławskiej oraz wybudować centrum wykładowe, nadrzędne centrum telewizji przewodowej oraz nadajnik telewizji kierunkowej obejmujący swoim zasięgiem cały Uniwersytet Techniczny na terenie miasta wraz z akademi-

nikami.

Dr inż. B. Brycki /Politechnika Śląska/ podjął próbę odpowiedzi na pytanie postawione w swoim referacie Film czy telewizja jest optymalnym środkiem przekazu audiowizualnego? Biorąc pod uwagę takie kryteria jak: koszt, pracochłonność, uniwersalność, dostępność, wartość uzyskanych efektów środków audiowizualnych autor dokonał porównania 4 rodzajów technik audiowizualnych: film 8 mm, film 16 mm, prosty tor telewizyjny przemysłowej bez rejestracji oraz system telewizyjny półprofesjonalnej z rejestracją programu telewizyjnego. Ocenę powyższych technik autor przeprowadził z punktu widzenia wymogów dydaktycznych szkoły wyższej i uszeregował czynniki porównania w następującej kolejności: 1/ telewizja przemysłowa, 2/ film 8 mm, 3/ film 16 mm, 4/ telewizja kasetowa. W zakończeniu swojego wystąpienia referent stwierdził, że zarówno film, jak i telewizja będą szeroko stosowane do przekazu audiowizualnego w procesie dydaktycznym.

Symposium zakończyło się dyskusją, w czasie której zostali wyjaśnione niektóre szczegółowe problemy techniczne interesujące ce pedagogów i naukowców specjalizujących się w nowoczesnej dydaktyce.

Uczestnicy sympozjum mogli również obejrzeć wystawę aparatury dydaktycznej, na którą złożyły się dydaktyczne środki techniczne prezentowane przez kilka politechnik i uniwersytetów.

Festiwali, sympozjum, jak również wystawa miały duże znaczenie dla modernizacji i doskonalenia procesu dydaktycznego. Podobne imprezy sprzyjają wdrażaniu nowoczesnej technologii kształcenia do praktyki dydaktycznej, dzięki czemu przyczyniają się do podnoszenia racjonalności i efektywności procesu nauczania, również w zakresie neofilologii.

LUBELSKIE MATERIAŁY NEOFILOLOGICZNE—1975

Bengt Sigurd, "Struktura języka", wyd. PWN
W-wa 1975, s. 178. Przełożył Zdzisław Nawrzymiak.

Po książce "Nowe drogi w językoznawstwie" Bertila Malinberga ukazała się niedawno praca innego językoznawcy szwedzkiego, Bengta Sigurda. W sposób zasadniczo różni się ta praca od wielu poprzednich. Autor omawia metody i zagadnienia językoznawstwa współczesnego w odniesieniu do różnych poziomów języka. Już tradycyjna lingwistyka wyróżniała w strukturze języka cztery systemy: fonologiczny, leksykalny, morfologiczny i syntaktyczny. W wielu opracowaniach książkowych, dotyczących struktury i funkcjonowania języka, spotykamy poza tym ściśle rozróżnienie samej gramatyki/więc fonologii, morfologii, leksykografii i składni/ od: stylistyki, dialektologii, kultury języka, problemów stosunku języka jednostki i społeczeństwa. Wszystkie te rzadko uwzględniane przez strukturalistów aspekty struktury języka, jego istnienia, przejawów i warunkowań, jak również nasświetlenie problematyki współczesnych badań nad językiem znajdujemy w książce Bengta Sigurda "Struktura języka".

Do ciekawszych części tej książki zaliczyć można rozdziały: "Rzeczwiistość, forma i znaczenie", "Składnia", "Gramatyka generatywna", "Psycholingwistyka", "Język, jednostka i społeczeństwo". W pierwszym rozdziale B. Sigurd wychodzi z założenia, że język ma charakter dwudzielny, jest połączeniem znaczenia/treści/ i formy/wyrażania, dźwięków lub pisma/. Dlatego twierdzi w badaniach językoznawczych konieczne jest uwzględnienie znaczenia w analizie, uwzględnienie seman-

tyki w ogóle. Powiązanie z semantyką ma miejsce i w innych częściach pracy. Trochę brak tu wzmianki, że język w ogóle można badać dopiero jako rezultat jego funkcjonowania, że badać można zasadniczo mowę i tekst. Jakkolwiek więc mówi Sigmund w tym rozdziale o rzeczywistości i znaczeniu, o naturze znaków czy symboli językowych, o funkcjach języka itp., to brak tu jednak bliższej charakterystyki pola badań: mówienia i tekstu.

Rozdział "Składnia" nie zajmuje zbyt wiele miejsca w książce, porusza jednak istotne problemy badań nad językiem, problemy opisów syntaktycznych wypowiedzi, problemy związków między podmiotem a orzeczeniem, stosunków między członami zdaniowymi itd. Przedstawia autor szereg diagramów, bogato ilustruje przykłady szwedzkiej. W tym rozdziale jest też mowa o składni pozycyjnej, o jej swoistych opisach hierarchicznych i schematach pozycyjnych.

Część "Gramatyka generatywna" przynosi omówienie teorii N. Chomsky'ego /gramatyki generatywnej i generatywno-transformacyjnej/, która za cel stawia sobie objaśnienie zdolności rozumienia czyli analizy gramatycznej /i semantycznej/ zdań oraz zdolności tworzenia nowych zdań - dopuszczalnych w języku, zdań gramatycznych. Sigmund omawia w tym rozdziale system reguł na przykładzie czterech typów transformacji: eliminacji, addycji, substytucji i permutacji. Nie są to oczywiście wszystkie możliwe typy, niektórzy językoznawcy podają ich około dwudziestu. Jest tu też mowa o tym, że w skład teorii generatywnej weszła również semantyka - częściowo poprzez tzw. reguły selekcyjne, częściowo poprzez wprowadzenie elementu, którego celem była interpretacja znaczeniowa zdań. Model tzw. semantyki generatywnej nazwa B. Sigmund gramatyką ekspresywną, ponieważ "...odzwierciedla on, jak się wydaje, sposób naszego wyrażania się, zamieniania myśli w słowa" /str. 107/. O możliwościach przechodzenia od myśli do słów przekazuje zastosowana przez autora "Struktury języka" hierarchia, w której najwyższej umiejscowił Sigmund semantykę/ukazującą różnorakie myśli jako reprezentacje semantyczne/ niżej morfologię/ukazującą, jak wyrażamy myśli w wyrażach

i konstrukcjach/, najniższej fonologią/ukazującą, jak wymawiane są zdania/.

Z tymi kwestiami, z pytaniami: jak powstaje pojęcie, jak powstaje myśl - związany jest następny rozdział "Psycholinguistyka". Jak dotąd, niewiele wiemy o psychologicznym elemencie mowy, o procesie "dekodowania" i interpretacji komunikatów językowych. B. Sigmund w tym rozdziale podaje jednak pewne interesujące dane o percepcji "wysokości tonu, siły głosu i jakości, o percepcji dźwięków językowych, podejmuje kwestie zrozumienia tekstu i inne.

W rozdziale "Język, jednostka i społeczeństwo" stwierdza autor, że zagadnieniami różnicowania językowego zajmują się także dyscypliny, jak geografia językowa i socjolingwistyka. O powstaniu i rozwoju języka narodowego - stwierdza autor - decydują czynniki polityczne, ale także stosunki społeczno-językowe, literatura i tradycja.

Cały kurs poświęcony strukturze języka zamyka rozdział "Aspekty ilościowe". Zawiera on dane liczbowe o języku, dane statystyczne. Jest więc mowa o częstotliwości występowania dźwięków i liter /przykładami służy nie tylko język szwedzki, ale również jeden z języków polinezyjskich oraz jeden z języków indiańskich Ameryki Południowej/, o częstotliwości występowania wyrazów, są pomiary komunikatywności tekstów itd.

Książka B. Sigmunda "Struktura języka" daje ujęcie synchroniczne języka odpowiadające poglądom współczesnych teoretyków. Nie jest to ujęcie diachroniczne, nie mówi się o rozwoju języków, o ich historii i nie podaje klasyfikacji języków, chociaż autor we wstępie: sporo jest dostępnej literatury na prezentowany temat. Książka orientuje czytelnika w nowych i rozwijających się metodach badań w językoznawstwie. Miejscami tylko wydawać się może, że autor zamiało poświęcić miejsca pewnym zagadnieniom /tak jest, na przykład, że składnią: brak tu choćby wzmianki o głosnej już osłabła gramatyki/. Książka uświadamia czytelnikowi, iż współczesna lingwistyka jest coraz bliższa technice /a i o tym chciał nas przekonać autor/.